

Par. 25 Een nieuwe eeuw, een nieuwe toekomst

De eerste jaren van de 20e eeuw zijn voor Westerwolde een overgang geworden naar een geheel nieuw en zonniger bestaan. Wegen worden aangelegd, waardoor de reisduur naar omliggende plaatsen aanmerkelijk wordt bekort; kanalen worden gegraven, waardoor de afwatering stukken beter wordt en er behoorlijke scheeps-transport kan plaatsvinden. Westerwolde wordt ontsloten!!! Het eeuwenoude stiefkind schijnt eindelijk in de gelegenheid te worden gesteld een volwaardig bestaan te leiden.

Wat Onstwedde betreft, is de weg Onstwedde - Alteveer - Nieuwe Pekela van belang, die in 1902 tot stand komt. In 1920 volgt de weg Onstwedde - Mussel - Musselkanaal, en in 1920 komt de verbinding Onstwedde - Smeerling - Vlagtwedde gereed. De realisatie van deze verharde wegen heeft ook gunstige neven-effecten. Het bezoek aan scholen, cursussen, vergaderingen, etc. wordt gemakkelijker en neemt daardoor toe. De noeste zwoeger van weleer die alleen het gevecht met de eigen niet erg vruchtbare grond kende, krijgt nu (eindelijk) de gelegenheid zich op meerdere terreinen van het leven te gaan oriënteren, kennis te maken met het denken, leven en werken van anderen dan zijn direkte streekgenoten. 't Is trouwens niet zo, dat alle Onstwedders en andere Westerwolders daar nou met smart op hebben zitten wachten. Er is in eerste instantie veel verzet tegen de "nijmoodse" ideeën van de personen, die wegen en kanalen willen aanleggen. We kennen die instelling heden ten dage bij sommigen nog, de instelling van " 't Is altijd zo west, en worum zol we dat nò aans doen. 't Kost ook nog veul centn....!"

Maar de wegen komen er. De kanalen eveneens. De oudste plannen voor een belangrijk doorgaand kanaal in Westerwolde dateren al van 1482, toen de Stad Groningen haar verbindingen met het Eemsgebied probeerde te verbeteren. De plannen gingen toen in de richting van een waterverbinding van Heede aan de Eems over Vlagtwedde naar de Aa bij Wedde. Het was een typisch stukje Groninger machtspolitiek - we hebben 't er in de voorgaande paragrafen al meermalen over gehad -: overal waar zij hun invloed vestigden, proberen ze het verkeer naar hun stad om te buigen. Al de waterwegen, die nog steeds in heel de provincie op de Stad gericht zijn, hebben hun loop aan deze instelling te danken.

Ook bij de planning van de kanalen, die in het begin van de 20 e eeuw in Westerwolde zijn aangelegd, vindt men de Stad op zijn weg. In 1891 wordt in Winschoten de "Vereeniging tot bevordering der kanalisatie in Westerwolde" opgericht, vooral door toedoen van de onverzettelijke B.L. Tijdens.

Opzichter A. Bauer van Rijkswaterstaat maakt een ontwerp, dat voorziet in twee kanalen: het Ruiten-A-kanal met een zijtak naar Bourtange, en het Mussel-A-kanal met een zijtak naar Onstwedde. Bij Veelerveen zullen beide kanalen zich dan verenigen tot het Verenigd - of B.L. Tijdenskanaal. Prompt komt er felle kritiek van de ingenieur van de Stadsbezittingen in Stadskanaal. Het plan was veel te duur naar zijn mening en een kanaal, dat uit zou monden in het Stadskanaal was veel beter bovendien. De Stadse machtspolitiek komt om de hoek kijken..... Kritiek komt er trouwens, dat zij eerlijkheidshalve gezegd, van vele kanten. Zo erg zelfs, dat op zekere morgen in Veele een gedicht aan een boom hangt, dat als volgt begint:

Gerriet! Gerriet! wat mag 't wodden,
Altied gait 't weer um 't konaal!
O! wat bint ze weer aan 't vodden!
Hinderk hef de krante haolt:
Tiedens en wel wijt nig al,
Slepen ons wis in de val.

Krieg ze 't iijnmoal veur 'n ander,
Dan is Westerwolde weg.....

De dichter is een boerenknecht uit Bellingwolde, Tjabke Menninga, zo is jaren later bekend geworden. 't Is trouwens de vraag of Tjabke z'n gedicht wel zo zwartgallig bedoeld heeft. Wie het hele gedicht leest, bespeurt inderdaad - zoals Muntinga opmerkt - een spottende, kritische ondertoon, die vrijwel het omgekeerde inhoud van wat er oppervlakkig gezien staat. We zullen straks nog even op dit gedicht terugkomen.

Het kanalenstelsel is er gekomen, volgens het - hier en daar gewijzigde - plan Bauer. In 1911 is het Tijdenskanaal klaar, in 1916 gevolgd door het Mussel-A-kanal en in 1918 door het Ruiten-A-kanal. Westerwolde is gekanaliseerd!! En goed! Het nieuwe waterschap Westerwolde, dat in 1900 was ontstaan als één van de gevolgen van de voorbereidingsperiode, kan tevreden zijn.

Onstwedde heeft van het nieuwe kanaal flink geprofiteerd. Oude foto's laten ons bij de Onstwedderhaven een bedrijvigheid zien, die haast onvoorstelbaar is. Het plaatselijke economisch leven beleeft een opbloei, die in het verleden niet groter geweest kan zijn. Kenmerkend is misschien wel te noemen, dat het fotoschip van List (oudere Onstwedders zullen het zich beslist nog herinneren) een regelmatige gast in Onstwedde is, en vele clubjes en verenigingen hebben de oudste foto's in hun archief

"Gerriet, Gerriet, wat mag 't wodden.....?"

aan een bezoek aan dat schip overgehouden.

Maar er is meer. In 1929 wordt in Onstwedde de Boerenleenbank opgericht; Heikens' Busonderneming (opgericht in 1924) komt je her en der op de Westerwoldse wegen tegen; dorpsverenigingen ontstaan, aankoopverenigingen; in 1908 verrijst een aardappelmeelfabriek in Alteveer en in 1914 de "Westerwolde" in Veelerveen; stro-cartonfabrieken schieten omstreeks de eeuwwisseling rondom Westerwolde als paddestoelen uit de grond en Westerwolde wordt de grote stro-leverancier; als in andere plaatsen in Westerwolde boterfabriekjes worden opgericht, gaan de Onstwedder boeren contact zoeken met de Winschoter Zuivelfabriek over afname van hun melk (1916)*); en zo zouden we nog even door kunnen gaan.

Het zou echter onjuist zijn om deze economische bloeiperiode enkel en alleen op de realisatie van kanalen wegen en de daaruit direct voortvloeiende verbeteringen te baseren. Er is nog een ontzettend belangrijk gegeven, dat de toestand in Westerwolde erg positief heeft beïnvloed. Het gebruik van de kunstmest namelijk. Door de kunstmest kan ook de Westerwoldse bodem een produkt leveren, dat kwantitatief en kwalitief de vergelijking met andere gronden kan doorstaan. Dank zij het toepassen van kunstmest kan men op uitgebreide schaal tot ontginning van nog woest liggende gronden overgaan, waardoor het areaal bruikbare landbouwgrond aanzienlijk wordt uitgebreid. Nog grondiger wordt deze ontginningsarbeid aangepakt wanneer in de (crisis) jaren '30 duizenden werkelozen in het kader van de werkverschaffing Westerwolde als arbeidsterrein krijgen aangewezen. Hoewel 't er niet altijd even "christelijk" is toegegaan - men sprak bijvoorbeeld van "de hel van Jipsinghuizen" - is er toch een enorme berg werk verzet. Vele honderden hectaren ontgonnen grond kunnen als goede cultuurgrond de eigenaren een reëel bestaan garanderen.

Er zijn bij de ontginning in eerste instantie veel fouten gemaakt, dat is zeker. Verschillende al ontgonnen gedeelten moesten later nog eens her-ontgonnen worden, maar alles bijeengenomen mogen we gerust stellen, dat Westerwolde - het moge ietwat paradoxaal klinken - door de crisis tot volle wasdom is gekomen. Wat de landbouw betreft althans. Want het Westerwoldse landschap heeft door de ontginningsarbeid onherstelbare schade opgelopen. Het is het oude Landschap Westerwolde niet meer. Het is in vele opzichten een bijna karakterloos gebied geworden, dat zich inderdaad in weinig opzichten meer onderscheidt van andere landbouwgebieden.

*) Vanaf 1925 zijn er ook Onstwedder boeren, die leveren aan de in dat jaar opgerichte fabriek in Blijham.

Een Onstwedder boer zei me eens: "Ik snap nich wat dei luu oet 't Westen aal wilt mit heur boomm en heur bos. 't Is net of d'r gain aander gruin bestaat. 'n Kaamp eerappels is toch ook prachtig? En 'n stuk gruinlaand? Of nich sums?" Hij heeft gelijk, deze boer. Ook een akker, een weiland, mits goed bewerkt en verzorgd, is een lust voor het oog. Als je er maar oog voor wilt hebben! Maar 't is en 't blijft verschrikkelijk jammer, dat Westerwolde z'n kronkelende riviertjes, z'n boswallen, z'n glooiende heidevelden, z'n Kieberg, z'n Heiberg, z'n oude Saksische boerderijen, z'n rustieke plekjes, voor het grootste gedeelte verloren heeft. Juist die variatie in het landschap, maakte de vruchtdragende aardappelakkers nog prachtiger, de grazige weiden nog fleuriger, die variatie gaf Westerwolde dat karakteristieke, dat geheel eigene.

Daarom moeten we ontzettend zuinig zijn op wāt we van dat oude Westerwolde nog over hebben. Niet als "milieu-gekken", niet als wazige nostalgische typjes maar als de broodnuchtere Westerwolder, die weet wat hij wil en niet wil. Als die broodnuchtere Westerwolder, die met zijn landschap altijd een harde strijd om het bestaan heeft moeten leveren; deze geschiedenis bewijst het. Maar ook als diezelfde broodnuchtere, Westerwolder, die juist daarom van z'n land kan houden. Omdat het zijn landschap is. Laten anderen dat dan maar conservatisme noemen, wanneer we zelf maar beter weten. Westerwolde is ONS Westerwolde, ondanks alles nōg altijd een woon- en werkgebied van hoog gehalte!! En als we dat zo willen houden, moeten we er zuinig op zijn.

We komen nog even terug op het gedicht van Tjabke Menninga. Hij geloofde, dat 't met Westerwolde gebeurd zou zijn, als 't kanaal er kwam. Het kanaal is er gekomen en 't was met Westerwolde niet gebeurd. Integendeel, het landschap kreeg nieuwe impulsen, nieuwe mogelijkheden aangereikt. Mogelijkheden, die naar onze mening nog lang niet uitgeput zijn, mits ze verstandig worden benut. Als Onstwedde daarbij de rol van "voortrekker" wil vervullen kan ze haar toekomstige historie op een geweldige manier verrijken.

